
İçte Direnme ve Dışta Dayatma Sarmalında Türkiye'nin AB Süreci

---

Muhittin Demiray*

Giriş

Türkiye ile Avrupa ilişkileri yüzyıllarca süren karşılıklı savaşların, tarihsel süreç içindeki fetihlerin ve kültürel etkileşimlerin tüm olumsuz ve olumlu yönlerini içinde barındırmaktadır. Bu tarihi süreç ve ilişkiler biçimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Avrupa'nın büyük bölümünü etkisi altına alması ve Avrupa içlerine doğru, Viyana önlerine kadar genişlemesinin, Avrupa halkları nezdinde bıraktığı derin izlerle en yüksek düzeyine ulaştı.

1683 Viyana bozgunundan sonra sürekli bir şekilde Avrupa topraklarından ricata başlayan Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyıldaki Batılılaşma çabalarına rağmen "Doğu Sorunu"¹ ve "Doğuya Baskı" (Orientalische Frage), (Drang nach Osten) kavramları temelinde oluşan Avrupa devletlerinin üstünlüğünü perçinleyen bir süreç sonucu, Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkıldı. Ulusdevlet temelinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin banisi Atatürk tarafından hedef olarak gösterilen "muassır medeniyet seviyesine erişme" ve uygar devletlerin değerler sisteminin bir parçası olma isteği yolunda gerçekleştirilen siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlardaki gelişim ve dönüşüm projesi, Türkiye ile Batı arasındaki yüzyıllar süren karşıtlığın ve öteki olmanın verdiği, her iki tarafın ruhlarına kadar işlemiş olan önyargıların, endişe ve kaygıların bertaraf edilmesine yetmedi. Türkiye'nin Avrupa'ya, Avrupa'nın Türkiye'ye karşı Tarihsel süreç içinde gelişen misyon anlayışları, Batılıların Hıristiyan

---

*Yrd. Doç Dr., Dumlupınar Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Bu konuda bkz.: Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu- 1772-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, Çev.: İdil Eser, Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2000.

Avrupa merkezini İslam tehdidine karşı koruma, Türklerin ise Batı emperyalizmine karşı tam bağımsız bir devlet olma mücadeleleri bugün hala iki taraf arasındaki ilişkilerin niteliklerini etkileyen faktörlerdir.

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya koyduğu Batı ile kurumsal alanlardaki birleşme arzusu, NATO ve Avrupa Konseyi üyelikleri ile ilk sonuçlarını elde etti. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yapılan 1963 Ankara Anlaşması, Avrupa ile kurumsal anlamda bütünleşme isteğine yeni bir boyut kazandı ve Türkiye'yi Avrupalı olma yolunda bir adım daha ileri götürdü. O günkü Milliyet Gazetesi "Biz de artık Avrupalıyız"² diyerek AET tarafından Batılı bir devlet olarak tanınma isteğini bir bakıma dile getirmekteydi. Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyelik amacına yönelik 1987 müracaatı, aynı zamanda Türkiye'nin Osmanlı'dan bu tarafa süregelen, yüzelli yıllık, Avrupalı olma rüyasının gerçeğe dönüştürmesi ve Batı'nın değerler sistemini benimsemiş Avrupalı bir devlet olma isteğinin Avrupalılar tarafından da "tescil" edilmesi arzusunun yansıtmaktaydı.

Tam kırk yıllık bir süreçten bugünkü duruma gelen Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri her iki taraf için, özellikle Türkiye için kolay olmayan fakat aşılması gereken engellerle doludur. Türkiye-AB ilişkilerinin aşılması gereken tarihi ve psikolojik arkaplanı ile diplomatik ve rasyonel görünümü arasındaki ilinti, Türkiye'nin diğer ülkelerle olan ilişkisinden çok farklı boyutları beraberinde getirmektedir.

I- AB Türkiye İlişkileri: Talep eden ve Talep Edilen

Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde tarihsel bir dönüm noktasını teşkil eden 17 Aralık 2004 zirvesine kadar hem iç politikada hem de AB çevrelerinde yapılan tartışmalar zirve sonrasında da kuşkusuz devam edecektir. Çünkü Türkiye'de şimdiye kadar üzerinde tartışılmaya cesaret edilemeyen konular AB müzakere sürecinde ister istemez tartışılmaya açılacaktır. AB tarafından mevzuata uyulması yönünde gelen veya AB içi politik dengelerinin bir sonucu olarak iletilen haklı veya haksız her talep şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da Türkiye'nin iç politik tartışmalarının önemli malzemesi haline gelecektir. Tartışılacaktır diyorum, çünkü Türkiye demokratik ölçüler içerisinde çok yönlü ve çok taraflı tartışmaya yeni başlamakta ve toplum olarak tartışma kültürünü içselleştirme ve en çetrefilli konuları bile demokratik bir ortamda sürdürmenin şartlarını ve mekanizmasını yeni yeni oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği bağlamında Türkiye'de yapılan tartışmalar ve bu tartışmaların ideolojik, siyasi, ekonomik, kültürel, dini, sosyal boyutları farklılık göstermektedir. Türk toplumunun farklı kesimlerinin AB'ye karşı tepkileri veya AB'yi benimseme düzeyleri, hassas oldukları konularda Türkiye'ye yönelik taleplerin niteliklerine göre değişmektedir. Aynı şekilde Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin kamuoylarında Türkiye

² Milliyet, 12.10.1963.

aleyhine veya lehine oluşan görüşler, tarihsel gelişim süreçlerinde ötekine karşı oluşan imajların, önyarguların sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faktörlerin halihazırdaki AB-Türkiye ilişkilerine yansıtılış biçimi kuşkusuz gelecekteki ilişkilerin niteliğini de etkileyecektir.

AB kendini, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra barışın ve istikrarın korunması, Avrupa'da güvenliğin sağlanması ve bireylerin temel hak ve özgürlükleri temelinde gelişen demokratik bir Avrupa oluşturmak amacıyla kurulmasını gerekli gördüğü siyasi bir birliğe doğru dönüştürerek bugünlere geldi. Siyasi ve kurumsal bir birliğe doğru hızla ilerleyen Avrupa, birliğe giden yollarını, üyeleri arasında bir geçiş süreci içinde gerçekleştirdiği ekonomik alandaki bütünleşme ile aşmaya çalıştı. Geleneksel noktada Avrupa Birliği'nin izlediği temel mantık, 1988 yılında Avrupa Topluluğu (AT) Komisyonu Başkanı Delors'un ifade ettiği gibi "hem dünyadaki sorumluluklarını layıkıyla üstlenip hem de dünya çapındaki rekabet ortamında" varlığını devam ettirecek "Birleşik bir Avrupa" için gerekli olan stratejilerin geliştirilmesine yöneliktir.³ Demokratik bir sistemin yerleştiği istikrarlı bir kurumsal yapı, hukukun üstünlüğü esasına dayalı, insan temel hak ve özgürlükleri temelinde oluşturulan siyasi kriterler ile serbest pazar ekonomisi temelinde işleyen bir ekonomik düzen ve Avrupa Birliği'nin müktesebatı kendi tarihsel süreçleri içinde AB'nin temel taşlarını oluşturmuştur.

Türkiye ise tarihinde yaşadığı en geniş kapsamlı bunalımların, askeri darbelerin, toplumsal istikrarsızlıkların, ekonomik ve siyasi krizlerin etkisi altında genç ve dinamik bir nüfusun mevcut siyasi, ekonomik ve kültürel sıkıntılarını katlayarak artıran bir dönüşüm sürecinden geçerek bugünlere gelmiştir. Türkiye toplumunda geçerli olan kültür kalıpları, sosyal normlar ve siyasi sistem Avrupa ile bütünleşme çerçevesinde yeni bir evrilme içine girmektedir.

Türkiye-Avrupa ilişkileri talep eden ve kendisinden talepte bulunan iki yapının durağan bir ilişkisi olmayıp, kendini nitelik ve nicelik itibarıyla sürekli yenileyen ve dönüşüm geçiren iki dinamik yapının ilişkisidir. Yani Avrupa Birliği gelişim süreci içinde siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal ve kurumsal çerçevede kar topu gibi mesafe katederken büyümekte, kendini sürekli yenileyerek Avrupa'ya yeni bir tanım getirme; Avrupalı olmanın kriterlerini ortaya koyma ve Avrupa'nın geleceğini bu kriterler temelinde şekillendirme yoluna gitmektedir. Davutoğlu'nun da ifade ettiği gibi hem hedefin hem de bu hedefe yöneldiği düşünülen okun sürekli olarak yer değiştirdiği ilişkiler biçiminin anlaşılması ancak her iki tarafın tüm dinamiklerini ve boyutlarını hesaba katan bir yöntemin benimsenmesi durumunda mümkün olur.⁴

³ Aktaran, İbrahim S. Canpolat, *Avrupa Birliği - Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*, Alfa Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2002, s. 111.

⁴ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik- Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, 2001, s. 502.

Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olmasının devlet düzlemindeki gerekçesi öncelikli olarak siyasidir. AB'nin Türkiye'ye olumlu bakma gerekçesi ise 16 Aralık akşamı Fransız televizyonuna verdiği mülakatta Jacques Chirac'ın ifade ettiği gibi Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında önemli bir faktör olarak görmesi ve genel anlamda Avrupa ile kurumsal ilişki içine giren bir Türkiye'nin, yönünü Asya'ya dönmüş bir Türkiye'ye nisbetle Avrupa'nın çıkarına daha uygun olduğunun kabul edilmesidir. Bu açıdan bakıldığında AB'nin Türkiye'ye karşı öne sürdüğü taleplerle buna karşı Türkiye'nin ortaya koyduğu dirençler birbirinden farklı olarak algılanmaktadır. Türkiye'deki modernleşme çabaları Avrupa kamuoyundaki "Doğulu ve İslam kültürünün etkin bir parçası" olduğu imajını düzeltmeye yetmemekte, diğer taraftan Türk kamuoyundaki Avrupa karşıtı Sevr sendromu bir türlü aşılammamaktadır. Son tahlilde Türkiye, yüz elli yıldır Avrupalı olma yolunda siyasi, ekonomik, toplumsal değerler açısından geçirdiği dönüşümlerle Batı uygarlığını talep eden taraf olarak görünmektedir.

Burada direnç ve dayatma kavramlarına da açıklık getirmek gerekmektedir. Direnç, "bir gücün etkisine karşı koyan güç; bir elektrik devresinin gerilimini düşmesini engelleyen karşı koyma özelliği"⁵ olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda direncin iki yönlü bir işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Birinci tanıma göre direnç bir gücün, bizim konumuda AB'nin etkisine karşı iç politikada farklı kesimlerden gelen muhalefeti ve bürokrasinin devlet yönetimindeki konum, statü, etkinliklerini görece zayıflatacak olan, AB'nin iç politikaya dönük uygulamaların karşı koyma inisiyatifi olarak algılanabilir. Direncin daha çok teknikle alakalı ikinci tanımı yönetici elit sınıfın ve onların yanlarında devletin rantını paylaşan "beyaz Türkler" in etkinliklerinin azalmasına ve konumlarının sorgulanmasına neden olabilecek yumuşama politikası karşısında iç ve dış politikada gerilimin düşmesini engellemek için hem iç kaynaklı değişim taleplerine hem de AB'den gelen değişim taleplerine karşı direnmeyi ifade etmektedir. Dayatma kelimesi "kendi isteğini yaptırmada direnme" anlamındadır. Bu ise güçlü, her hangi bir nedenle üstün olmaktan kaynaklanan bir eylem şeklini ve bu eylemin bilinçli bir şekilde devreye sokulmasını gerektirir.

II- Öteki Olmanın Dayanılmaz Ağırlığı

Türkiye'nin AB yolunda attığı her adım daha evvel üye olan ülkelerin katılım süreçlerinde olmadığı kadar, gerek AB'a üye devletlerin kamuoylarında yine Türkiye kamuoyunda da daha önceleri görülmemiş bir oranda tartışılmaktadır. Bu tartışmaların temelinde yatan nedenler sadece Türkiye'nin bugünkü ekonomik, siyasi ve toplumsal yapısından ve demokratik hukuk devleti olma yolundaki eksikliklerinden kaynaklanmamaktadır. Bu nedenlerin yansırı ve bunlardan daha fazla üzerinde vurgu yapılanın özellikle Türkiye'de birçok kimsenin yok sayma eğiliminde olduğu fakat gerek AB'nin ve gerekse Türkiye'nin görmezden gelemediği, tarihsel gelişmedeki kültürel havza farklılıkları olduğu da bilinen bir gerçektir.

⁵ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1988.

Türkiye AB yolunda ilerledikçe her iki tarafda tarihi gelişim sürecinin bugünkü uzantılarını oluşturan değerlerin ve bu değerlerin referans aldığı tarihsel gerçekliklerin birbirlerinden ne kadar farklı olduklarının farkına varmaktadırlar. Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde tarihsel süreçte yaşanan karmaşık tarihsel-toplumsal ilişkiler biçiminin ortaya koyduğu "kültürel refleksler"⁶ her iki taraf kamuoylarında da rasyonel düşüncenin arka plana atılabildiği duygusal söylemleri ön plana çıkarmaktadır. Türkiye'nin AB sürecinde 17 Aralık'a kadar ileri sürülen talep ve istekler ile Türkiye ve AB arasındaki müzakereler, 17 Aralıktan sonraki birinci aşama olan 3 Ekim 2005 müzakere tarihine kadar ve sonrası ilişkilerde daha da ağırlaşacaktır. Çünkü bundan sonraki aşama Türkiye için bugüne kadar olduğundan daha etkin bir şekilde siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda kaçınılmaz bir değişim ve dönüşüm öngörmektedir.

AB, Türkiye'nin iddia sahibi olabileceği ve günün birinde farklılığını hatırlayabileceği değerlerin sorgulanarak AB kültürel değerleri içinde erimesini istemektedir. Bunun temelinde yatan sebep ise Türkiye'de etkin kesimlerin ifade etmekten çekindiği fakat AB'a üye devletlerin Türkiye'yi üyeliğe almama gerekçelerinin başında gelen kültürel ve dini farklılıktır. Bu, Türkiye'nin Batı'dan farklı bir medeniyet kurmuş ve uzun dönem Batı karşısında "öteki" olanın yani İslam medeniyetinin bayraktarlığını yapmış bir millet olarak Batı medeniyetinin temellerini oluşturan değerler sistemini ve bugünkü modern toplumsal ve siyasi yapısını tehlikeye düşürecek herhangi bir girişimde bulunmayacağına dair Batı'nın istediği garantidir. Türkiye bu tarihsel farklılığı ile asli unsur olarak AB'ye anlam katan ve onun dinamiklerini yönlendirme potansiyeline sahip bir devlet olarak değil, ancak AB siyasal, toplumsal ve kültürel bütünlüğünün edilgen nesnesi ve AB'nin Balkanlar, Ortadoğu ve Avrasya'ya yönelik jeopolitik, jeostratejik ve jeokültürel çıkarlarını korumayı kabul eden bir ülke olmayı kabul ettiği zaman AB'a girmeye hak kazanacaktır. Batı kamuoyu, devlet adamları ve diplomatlarının nezdinde Türkiye'nin jeopolitik, jeostratejik ve jeokültürel önemi ile Türkiye'nin siyasi, toplumsal ve ekonomik sorunları Avrupa'nın çıkarlarını ilgilendirdiği oranda ilgi uyandırmakta ve değerlendirmeye tabii tutulmaktadır.

AB'nin daha önceki katılım müzakerelerinde diğer aday ülkelerden istemediği taleplerin fazlasını Türkiye'den istemesi ve gelecekle ilgili kılı kırk yararcasına uygulamaya koyacağı uyum mevzuatı, Türkiye'nin müzakere yorgunu bir ülke konumuna getirilerek kendiliğinden havlu atması ve Hıristiyan partilerin savdukları özel statüye razı olması gibi beklentiler de göz önünde tutulmalıdır. Türkiye için öngörülen uzun üyelik müzakereleri sürecinde Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi ülkelerde Hıristiyan demokratların iktidara gelmeleri durumunda Türkiye'nin müzakere süreci farklı bir boyut kazanabilir. AB'den gelen ve Türkiye'nin yerine getirmesi istenen düzenlemeler nitelik bakımından sürekli yenilenmektedir. Kürtlerle ilgili taleplere her gün bir yenisi eklenmekte, Kürtlerin "azınlık"

⁶ Ahmet İnsel, "AB sopa mı kaldıraç mı?", http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php (22.12.2002)

oldukları iddiası, ekümeniklik, Kıbrıs, Ermeni sorunu ve Ermenistan ile ilişkilerin düzenlenmesine yönelik istekler her fırsatta Türkiye'nin önüne konulmaktadır. AB, Ankara-Brüksel hattının yanında bir de Brüksel-Diyarbakır hatta Erivan hattı oluşturmaya çalışmaktadır. AB cephesinde bu gelişmeler sürerken iç politikada da AB süreci çerçevesinde yapılan siyasi ve hukuki düzenlemelerden hoşnut olmayan, hükümetin başarısız olması durumunda harekete geçmek için pusuda bekleyen ve Türkiye'de gerçekleşen yeniden yapılanmayı değişik nedenlerle tersyüz etmek için fırtına gözetleyen iç direnç noktaları bulunmaktadır.

III- İç Direncin Temelleri

Türkiye'de halkın büyük çoğunluğunun Avrupa Birliği'ni tercih etmesi farklı gerekçelere dayanmaktadır. Aynı şekilde AB'ye girmeyi onaylayan toplumsal çıkar gruplarının, siyasi partilerin ve devleti temsil edenlerin gerekçeleri de farklıdır. Başka bir ifadeyle toplumu oluşturan katmanlar ve bireyler şimdiye kadar Türkiye'nin iç dinamikleri ile yap(a)madığı siyasi, sosyal ekonomik ve demokratik değişim ve dönüşümü AB mevzuatı temelinde gerçekleştirme beklentisi içindedir. Fakat her kesimin bu süreçteki beklentilerinin son zamanlarda revaç bulmuş bir ifadeyle "kırmızı çizgiler"i farklı yerlerden çekilmektedir. Bu kırmızı çizgiler iç siyasi yapıdaki tartışmaların temel noktalarından birini oluşturmaktadır. AB'ne üyelik sürecindeki tartışmalar, taraftarları ve karşıtları arasında zıtlara neden olurken, yaşanan tartışmalar -bu bağlamda AB'ın Türkiye'nin önüne koyduğu ve kabul etmesi için zorladığı yeni öneriler ve Türkiye'nin savunma veya kararlılığını ifade eden cevapları arasında Türkiye AB sürecinde umudu ve ümitsizliği bir arada yaşamaktadır.

Burada söz konusu olan direnç noktaları aslında toplumun değişik kesimlerinin kimlik ve siyasi görüşlerine göre AB'a karşı yaptıkları muhalefet değildir.⁷ Çünkü liberal demokratik sistemlerde farklı düşüncede olan siyasi ve çıkar gruplarının bulunması ve meşru zeminde farklılıklarını, çekincelerini ve görüşlerini ortaya koyabilecek mekanizmalar oluşturmaları normal olan ve olması gereken bir durumdur. Burada ele alınacak direnç noktaları AB'a karşı toplumdan gelen muhalefet değil, sistemin yapısından kaynaklanan direnç noktaları ve bunu besleyen unsurlardır.

Bu bağlamda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolundaki çabası demokratik kuralların işleyeceği bir sisteme gerçek anlamda işlerlik kazandırılması, ideolojik kanun devleti anlayışının yerini hukukun üstünlüğü⁸ ilkesine terk etmesi, Türkiye'de

⁷ Bu konuda bkz. Hüsamettin İnaç, "Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri", *Doğu Batı*, Yıl:6, Sayı 23, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, s. 185-208.
⁸ M. Erdoğan'a göre Türkiye'de yönetici elit sınıfın zihninde "hukuk devleti" nosyonu yoktur. "Türkiye Cumhuriyeti hukuktan bağımsız ve toplumun üzerinde" toplum üstü" bir varlık olarak görünmektedir. Bu itibarla Türkiye seçkinlerinin gözünde hukuktan anlaşılan devletin "sırf egemen olması nedeniyle toplum için uygun gördüğü davranış kalıplarını tamamen kendi takdirine bağlı olarak vaz etmesidir". Mustafa Erdoğan, *Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset*, Liberte, 4. Baskı, Ankara, 2003, s.168.

Batılılaşma ile oluşmaya başlayan bürokratik-oligarşik yönetim anlayışının halkın seçtikleri temsilcilerin gerçek anlamda ve fiilen Türkiye'nin karar vericileri olması noktasında yapılan bir mücadeledir. Şerif Mardin'e göre 1923 ile 1946 arasında kırsal alanı oluşturan taşralılar anlamında çevre, yani geniş halk kesimleri potansiyel bir muhalefet alanı olarak görüldükleri için merkez tarafından devamlı şekilde sıkı bir gözetim operasyonuna tabi tutulmuştur. 1946 yılında muhalefet partileri kurulduğunda, Cumhuriyet Halk Partisi yöneticilerinin muhalefete yaptığı uyarıda "ulusal birliğin sabote edileceği" korkusuyla "destek bulmak için taşra kasabalarına ya da köylülere"⁹ gitmemeleri salık veriliyordu.¹⁰ Elit yöneticiler ve devletin asli unsurlarının halkı gözetim altına tutma şekilleri 1950 seçimlerinden sonra kılıf değiştirerek devam etti. Günümüzde de gerek AB'den gelen gerekse toplumsal iç dinamiklerin bir sonucu olarak dile getirilen değişim ve dönüşüm taleplerine aynı gerekçelerle, yani "ulusal birliğin sabote edileceği korkusuyla" karşı çıkmaktadır.

Osmanlı'daki devlet yönetiminde egemen unsur olan ilmiye, seyyfiye ve kalemiye sınıflarının yerini, Cumhuriyet döneminde merkezi dengede tutan güçler olarak yargı, ordu, ve bürokrasi aldı.¹¹ Bu şekilde oluşturulan merkez, devleti millet ile yönetimi paylaşmadan yönetme yollarını aramakta, yani yine Mardin'in deyişiyle "çevreye karşı merkezin güçlendirilmesi" gerektiği üzerinde durmaktaydı. 1950 yılından itibaren halk yönetime katılmaya başlayınca, anayasalarda kurumların etkinlikleri artırıldı. Demokratik sistemlerde siyasi sorumluluk taşıyan ve halkın oyları ile iktidara gelen sivil yönetimin, davulu omzunda taşıyan, dolayısıyla davulun ritmini de belirleyen güç olması beklentisi vardır. Ne var ki davula ritmi veren çomak, siyasi sorumluluk taşımayan ve bu anlamda kamuoyuna karşı hesap verme gibi bir zorunluluğu olmayan sivil-asker bürokrasi ve onların toplum içindeki uzantılarının elindeydi. Başlangıçta (1961 Anayasası) "milli güvenlik politikasının tespitinde, görüşler yoluyla bakanlar kuruluna yardımcı olmakla görevli istişari bir organ"¹² olarak düzenlenen bu haliyle sivil yönetimle askerler arasında iletişimi sağlamak amacıyla kurulan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) siyasete zamanla ağırlığını koyarak "Türkiye'nin yönetimi sadece sivil hükümetlere bırakılmaz" düşüncesinden hareketle 1980 Darbesi sonrası siyaseti kontrol altına alabilmek için MGK Genel Sekreterliği'nin görev ve yetkilerini değiştirdi. MGK Genel Sekreterliği bu şekilde askerinin, sivil hükümetleri denetim altına tutmaya çalıştıkları bir mekanizmaya dönüştü.¹³ Gizli MGK Genel Sekreterliği Yönetmeliği, "derin devlet"e işlerlik

⁹ 1927 yılında toplam nüfusu 13. 648. 270 olan Türkiye'nin dörtte biri köylerde oturmakta ve 2. 354. 168 kişi nüfusu 10. 000 ve daha yukardaki şehirlerde yaşamaktaydı. 1960 yılında 27 milyon nüfusa ulaşan Türkiye'nin kırsal ve taşralı özelliğini baskın bir şekilde hala taşımaktaydı. Bkz. F. Christiansen-Weniger, „Die soziale Lage des türkischen Bauern von 1923-1963“ *Sociologus*, N.F. 13-14, Sayı 64, 1963, s. 62-81

¹⁰ Şerif Mardin, *Türkiyede Toplum ve Siyaset, Makaleler 1*, İletişim Yayınları, 4. Baskı Ağustos 1994, s. 61.

¹¹ Taha Akyol, "Demokraside son söz", *Milliyet*, 13.05.2004.

¹² Mustafa Erdoğan, a.g.e 2003, s.103.

¹³ Mehmet Ali Birand, „MGK gelen sekreterliği askeri denetim Organi“, *Posta*, 22.07.2003.

kazandırma hususunda iç politikadaki en ufak fırsatı değerlendirmekte, toplumu her durumda, her türlü psikolojik bombardımana tabi tutmakta, toplumsal ve siyasal yaşamın hemen hiç bir alanının boş bırakılmadığını ortaya koymaktaydı. Temel hedef ise “Milli Ülkü etrafında homojen bir toplum yaratmak”tı ve bunu gerçekleştirmek için psikolojik harekatta sınır tanınmamaktaydı.¹⁴

Davit Easton’a göre analitik bir sistem olan siyasal sistemin temel ögesi, insanlararası ilişkiler ve siyasal rollerdir. Siyasal sistem, varlık ve değerlerin, toplumu içine alacak şekilde, otoriter dağıtımını gerçekleştirmeye yönelik ilişkilerden kurulmuştur ve bu ilişkileri düzenleyecek çeşitli birimlerden oluşur. Bu birimler ise değerlerin dağıtım sürecinde ortaya çıkabilecek problemlerin çözümünü üstlenecek birimlerdir. Siyasal sistem açık bir sistem olma özelliğini taşır, yani çevreden gelen etkilere kapalı değildir. Siyasal sistemin temel öğelerinden birini teşkil eden Siyasal rejim, “belirli değer, ilke içeren bir siyasal davranış kalıbı” olarak tanımlanır. Bu tanımlama temelinde oluşan siyasal rejim içindeki değerler üzerinde, değerlerin farklı algılanması ve yorumlanması sebebiyle bir uzlaşma olmadığı durumlarda siyasal etkinliğin çerçevesini belirleme ve toplum adına bazı kişilere, istenilen talepleri çıktılara dönüştürme yetkisi verir. Çevre üzerinde bağlayıcı bir niteliğe sahip olan uygulamaya yönelik bu çıktılar sayesinde sistem kendini değiştirmek suretiyle çevre baskısına karşı koymaya çalışır.¹⁵

Türkiye’de siyasal bir rejim sivil ve bürokratik kurumsal yapıları aracılığıyla uzun dönem özü itibarıyla dinamik olan toplumu ve onun dönüşüm taleplerini bir taraftan belirli siyasal davranış kalıpları içinde kontrol altına almaya çalışırken, diğer taraftan değişim taleplerinin siyasal odakları ya rejim açısından meşruiyetlerini sorgulamaya ya da rejim düşmanı ilan ederek dışlamaya yönelik bir strateji izledi. Kasım 2002 seçimleri sonrası iktidara gelen AK Parti ve Başbakan Tayyip Erdoğan’ın rejim açısından meşruiyetleri uzun dönem sorgulandı ve özellikle Tayyip Erdoğan’ın fikrinsel değişimine kuşku ile yaklaşıldı. Askeri ve sivil bürokrasinin TBMM’de verilen resepsiyonlarda tavır alarak katılmaması, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in daha halefleri tarafından uygulanmayan ve kendisinin de başlangıçta uygulamadığı başörtüsü yasağını AK Parti İktidara geldikten sonra kamusal alan gerekçesiyle Çankaya’da uygulamaya sokması, siyasal rejimin, kendi ilkeleri ve davranış kalıpları dışına çıktığını düşündüğü davranışlara karşı takındığı tavrı ortaya koymaktadır. Gerek TBMM genel kurulunda yapılan konuşmalarda gerekse komisyon toplantılarında cereyan eden tartışmaların CHP tarafından Atatürk veya rejim tartışmasına dönüştürülmesi eğilimi (Sağlık Bakanlığı 2005 yılı bütçesinin Sağlık Komisyonunda görüşülmesi esnasında CHP’lilerin “burası Atatürk’ün karargahı” diyerek sağlıkla ilgili alınan kararları bile rejim sorunu haline dönüştürmesi gibi) hükümeti kuran partinin, muhalafet partisinden çok devlet partisi¹⁶ görünümündeki CHP aracılığı ile devlet nezdindeki meşruiyetini de ortaya koymaktadır.

¹⁴ Adnan Keskin, “Derin devlet’in planları, *Radikal*, 28.06.2003.

¹⁵ İbrahim S. Canpolat, a.g.e., s. 44-55.

¹⁶ Mustafa Erdoğan, “CHP’ye Dair”, *Liberal Düşünce*, Yıl 9, Sayı 36, Güz 2004, s. 123-126.

Yukarda ifade edilenler göstermektedir ki Türkiye'nin AB yolundaki mücadelesi aynı zamanda Türkiye'nin bizatihi kendi iç siyasi, toplumsal ve bürokratik katmanlarında var olan farklı güçlere karşı verilen bir demokratikleşme mücadelesidir. Siyasi ve düşünsel varoluşlarını Avrupa'nın tarihsel süreç içinde ortaya çıkan siyasi, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerinin değerlerini yansıtan düşüncelere borçlu olanlar, hem Batıdan neşet eden bu düşünceler ve değerler temelinde kendi siyasi, toplumsal ve ekonomik görüşlerini şekillendirmek istemekte hem de aynı Batı'nın ortaya koyduğu ve modern Batı değerlerinin somutlaşmış bir şekli olan AB'ye ve onun ortaya koyduğu değerlere karşı gelme gibi bir çelişkiyi yaşamaktadırlar. Çünkü yönetici elitlerin Batı değerleri olarak anladıkları, 19. yüzyıl Avrupa'sında aydın despotizmde ifadesini ve uygulamasını bulan ve halk adına oligarşik bir yapı oluşturma yolunda kendisine bilimsel meşruiyet vehmeden otoriter devlet anlayışına dayanan 19. yüzyıl pozitivisminin negatif versiyonudur.

Bazı kesimlerin "Batılılaşmaya evet ama AB'ye hayır" demelerinin bir nedeni de Türkiye'nin AB yolunda verdiği tavizlerin Atatürk'ün ortaya koyduğu tam bağımsızlık düşüncesine ters düştüğü gerekçesidir. Bu bağlamda haklıdırlar da. Çünkü yapısı gereği uluslarüstü bir kurum olarak üyesi olduğu devletlere karşı AB'nin organları üye devletlere karşı yetkilerini giderek genişletmekte ve üye devletler egemenliklerinin bir kısmını uluslarüstü AB organlarına devretmektedirler. Diğer taraftan "muassır medeniyet seviyesine erişmek", muassır medeniyetin değerlerini ne kadar içselleştirdiğimiz konusunda kendimizi ikna etmeye yeterli olmamaktadır. Batılı değerler sisteminin bir parçası olduğumuzun, değerlerine ulaşmak istediğimiz Batı tarafından tescil edilmesi gerekmektedir. AB, Tanzimat'tan bu tarafa ulaşmak istenen nihai hedef, "Batılılaştırılmış" Türk'ün yeni Kızıl Elma'sıdır. Kopenhag Kriterleri AB'li olmanın temel niteliklerini ortaya koyan bir manifestodur. Avrupa Anayasası da bu politik manifesto temelinde şekillenmekte; siyasi ve toplumsal yapısının dayandığı temel ilkeler açısından kendini tanımladığı liberal ve demokratik değerler üzerinde kurulmuş bir toplum, hizmetin devlete değil bireye yönelik yapılması anlayışı, kişi hak ve temel özgürlüklerinin garantiye alınması gibi kriterleri içeren, kısacası birey merkezli bir yönetim anlayışı öngörmektedir.

Türkiye'de ise demokratik kurumsallaşmaya yönelik her hareket, yönetici elit sınıfın - jeopolitik bir kavramı Karl Haushofer'den ödünç olarak kullanırsak-beslenme alanını (Lebensraum) daraltmaktadır. Türkiye'de şimdiye kadar demokratik ve serbest bir şekilde yapılan hiç bir seçimde halkın çoğunluğunun oylarını alarak iktidara gelememiş fakat Polis'i tanrıların kendilerine verdikleri bir armağan olarak gören ve kutsallaştıran Antik Yunan anlayışa denk düşen bir inançla devleti herkesten çok kendi devletleriymiş gibi algılayan bir "devlet fetişizmi"¹⁷ meydana getirerek ona Antik Yunan site devletine benzer bir şekilde fakat bu defa pozitivist işlemeli bir kutsallık örtüsünü örtterek bu örtünün altında filen hep iktidar olan bir yapı oluşmuştur.

¹⁷ Ali Bulaç, "Devlet Fetişizmi" *Nehir Dergisi*, Sayı 21, Haziran 1995, s. 11.

Talcott Parsons'a¹⁸ göre politik sistem işlevsel açıdan spesifik olarak "hedefe ulaşma"ya yöneliktir ve kollektif karar alma sürecinde formüle etmeye ve gerçekleştirilmeye götüreceği her türlü eylemi kapsamaktadır. Sistemin toplumsal süreç olarak sibernetik yorumunda ise ulaşılmak istenen hedeflerin belirlendiği ve hedeften sapmaların (olması gereken ve mevcut durum) düzeltilmesi özel bir yönetim/yönlendirme biçimi olarak ifade edilmektedir.¹⁹ Türkiye'deki politik sistemin işleme şekli, Parsons'un tanımladığı toplumu oluşturan tüm bireyleri ve onları temsil eden çıkar gruplarını kollektif bir şekilde karar almaya götüren bir süreçten çok, politik sistemin sibernetik yorumuna daha yakın durmaktadır. Türkiye'de sistem kendine belirlediği hedeften sapma olarak görülen her türlü siyasi düşünceyi "hedef-durum" skalasında ölçmekte ve kendi kriterlerine göre hedeften saptığını düşündüğü her türlü toplumsal ve siyasi açılımı düzeltme yoluna gitmektedir. Askeri ihtilaller, müdahaleler ve postmodern darbeler hep sistem adına hedefinden sapmaları düzeltmek bahanesiyle yapılmıştır. Periyodik bir şekilde hemen hemen her on yılda bir yapılan²⁰ "hedefi tutturma" yolundaki düzeltmeler ile toplumsal talepler arasındaki makasın açılmasına neden olan, demokratik ve bireysel talepler ile toplumsal değişim isteği karşısında gerekli esnekliği gösteremeyen sistemin, ideolojik refleksini toplumun her kesiminden insanları fişleyecek²¹ kadar ön plana çıkarması, gerilim sisteminin oluşmasına neden olmaktadır. Sürekli gerilim halinde yaşayan bir toplumun liberal ve demokratik ölçüler içinde hareket etmesi zorlaşmakta ve dinamizmini kaybeden toplum hareketsizliğe itilmektedir.

Türkiye'de uygulanan ve her zaman başarılı olmuş bu yöntemle hem içte çeşitli alanlarda gerilim politikası yaratılarak hem de dışta sürekli düşmanlar üretilerek gerilimin yükseltilmesine ve sivil siyaset alanının daraltılmasına çalışılmıştır. Nitekim bazı çevrelerin 17 Aralık 2004 zirvesi öncesi müzakere tarihi alınmadığı takdirde izleyecekleri stratejiler basında tartışma konusu olmuştur. Bir taraftan Başbakan Tayyip Erdoğan, 17 Aralık öncesi AB ile anlaşma sağlanmazsa "Kopenhag Kriterlerini "Ankara Kriterleri" yaparak yolumuza devam ederiz" derken, 17

¹⁸ Talcott Parsons, "Ordnung und Gemeinschaft im internationalen System", Wolfgang Heisenberg/Dieter S. Lutz (Ed.), *Sicherheitspolitik Kontrovers*, Schriftenreihe Band 291/1, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 1990, s. 100.

¹⁹ W. Fuchs-Heinritz/R. Lautmann/O. Rammstedt/H. Wienold (Ed.), *Lexikon zur Soziologie*, Westdeutscher Verlag, 3. Baskı, Opladen, 1994, S. 662-663.

²⁰ 12 Eylül 1980 darbesi ile 28 Şubat 1997 postmodern darbesi arasındaki süre 17 yıldır. Fakat Özal'ın 1987'de Genelkurmay Başkanı'nı kendi seçtiği tarihi sivil iktidarın etkin olmaya başladığı tarih olarak alırsak, on yıllık periyot ifadesi bu dönem için de geçerli olmaktadır.

²¹ Cüneyt Ülsever, "KKK muassır medeniyeti fişliyor", *Hürriyet*, 11.03.2004, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın İstanbul'da fişleme faaliyetleri ile ilgili olarak, Genel Kurmay Başkanlığı yaptığı açıklamada bu işlemin 5442 Sayılı İl İdaresi kanununa göre yapıldığını ifade etmekteydi. 7 Temmuz 1997 tarihinde Genelkurmay Hareket Başkanı Korg. Çetin Doğan ile İçişleri Bakanı Teoman Ünüsan arasında imzalanan anlaşma ile „Genelkurmay Başkanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu 11/D maddesi gereğince alınması gereken müşterek tedbirlere ilişkin Protokol'a göre aralarında garnizon komutan ve il jandarma komutanının da bulunduğu İl ve İlçe Güvenlik Koordinasyon Kurulları oluşturulmuş ve „bunlara kesintisiz temas sağlamak amacıyla terör ve toplumsal olayları değerlendirmek yetkisi verilmiştir.“ Ali Bayramoğlu, "Fişlemenin haklı protokolü", *Yeni Şafak*, 13 Mart 2004.

Aralık zirvesinde olumsuz bir kararın çıkması durumunda Kopenhag Kriterlerinin Ankara Kriterleri olmayacağını bunun yerine “Mamak Kriterleri”nin konacağını iddia edenler de çıkmıştır. Nitekim 18 Aralıkta Kızılay Meydanı’nda halka hitaben konuşan Başbakanın “Demokrasi güç kazanacak”²² ifadesi bu düşünceleri teyit eder niteliktedir.

Sisteme yön veren derin devletin temsilcileri²³ bir taraftan Batılı olma ve Batı değerlerinin topluma yansıtılması noktasında ortaya koydukları, temel iç ve dış devlet politikalarının yürütülmesi konusunda hassasiyetler taşımakta ve bunu her defasında vurgulamaktadırlar. Ülkenin, milletiyle bölünmez bütünlüğün bozulacağı, üniter devlet yapısının sulandırılacağı iddialarıyla yerel yönetim hizmet alanlarında bazı yetkilerin yerel seçilmişlere devredilmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Mardin’in ifadesiyle “Türk Milliyetçiliği, çoğu durumda milletin bölünebileceği korkusunun bir ifadesi”²⁴ olmuştur. Diğer taraftan çağdaş Batılı siyasi, ekonomik, toplumsal ve bireysel politikaların benimsenerek uygulanması, modernleşme ve Batılılaşma adına otoriteyi ve devlet yönetimini ellerinde tutan kesimlerin statülerini ve konumlarının sorgulanması sonucunu doğurmaktadır. Çağın gereklerine göre liberal demokratik değerlerin içselleştirilmesi ve demokratik bir sistemin işlerlik kazanması ise Batılılaşma adına yönetimi elinde tutmak isteyenlerin yönetimdeki etkinliklerinin azaltılması sonucunu doğurmaktadır. Türkiye’de bu dualizmi yaşayan yönetici elit tarafından AB’nin demokratikleşme isteklerine karşı, Türkiye’nin özel şartları olduğu gerekçesi ileri sürmektedir. Bu nedendir ki Batılılaşmak istemelerine rağmen kendi statülerinin sonu anlamına gelecek her toplumsal değişim projesine, her türlü demokratikleşmeye, kişi hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi yolunda atılacak her adıma karşı çıkmışlardır.

Bireyin kendi hakkını savunacak bir bilince sahip olması, onun eğitim seviyesinin niteliğine, refah seviyesine ve medeni cesaretine bağlıdır. Türkiye’de izlenen ekonomik, toplumsal, siyasi politikalarla; kendine güvenen, kişilikli ve gerektiğinde eleştirebilecek kadar medeni cesarete sahip, hak aramasını bilecek kadar eğitim seviyesi ve maddi imkanı olan, yanlış yapıları eleştirebilecek ve hakkını aramasını bilen bireylerin yetişmesinin bilinçli bir şekilde hem de demokrasi, insan hakları ve modernleşme adına önleri kesilmiştir. Görece demokratikleşmenin olduğu dönemlerde tutulan çeteleler, zabıtlar ve siciller, ihtilaller, muhtıralar, darbeler

²² *Zaman*, 19 Aralık 2004.

²³ Hikmet-i Hükümet / Staatsräson olarak ifade edilen Derin Devlet, Max Weber tarafından „mevcut düzenin yaşamsal çıkarları“ olarak tanımlanmaktadır. Max Weber, “Politik als Beruf”, Reclam Verlag, 1992, Stuttgart, s. 32. İç politik uygulamada bir çatışma halinde, ortada olan (intermediaer) geleneksel gücü sebep göstererek siyasetin „devletleştirilmesini“ ve böylece devletin kendi varlığını tehlikede görmesi durumunda, düzenini belirlediği günlük yaşamın norm ve değerlerini zaman zaman ortadan kaldırmak için (devletin kendisine) genel bir meşruiyet vermesidir. Grundwissen Politik içinde; Reinhard Meyers, „Grundbegriff, Strukturen und theoretische Perspektiven der Internationalen Beziehungen“, Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 302, 2. Auflage, Bonn, 1993, s. 273.

²⁴ Ş. Mardin, *Türk Modernleşmesi, Makaleler 4*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 1994, s. 187.

ve postmodern müdahaleler esnasında insanların önlerine konmuş ve bedelleri ödetilmiştir. Bunun ötesinde insanımızın önünü açacak, geleceklerine ümitle bakabimesini sağlayacak bir yapılanmanın toplumsal, siyasi ve ekonomik değişimi gerçekleştirecek alt yapısını hazırlayarak iç dinamikleri harekete geçirmek ne yazık ki ancak dış dinamiklerin yani AB'ın "dayatması" ile mümkün olabilmektedir. 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanında Avrupa devletlerinin siyasi baskısı kendini hissettirmiştir. Tanzimat döneminin devlet adamlarından Fuat Paşa bu durumu şu şekilde ifade etmekteydi: "Bir devlette iki kuvvet olur. Biri yukarıdan biri aşağıdan gelir. Bizim memlekette yukardan gelen kuvvet (...) cümlemizi eziyor. Aşağıdan ise bir kuvvet hasıl etmeye imkan yoktur. Bunun için pabuçcu muştası gibi yandan bir kuvvet kullanmaya muhtacız. O kuvvetler de sefaretlerdir".²⁵ Bu ifadeler de göstermektedir ki Türkiye'nin Batılılaşma ve modernleşme süreci maalesef kendi toplumsal dinamiklerini demokratikleştirme, kişi hak ve özgürlüklerin temel anayasal haklar olarak kazanılması ve açık bir toplum olma yolundaki çabaları "muasır medeniyet seviyesine erişme" noktasında yetersiz olması sadece günümüzde karşılaşılan bir sorun değildir. Bülent Ecevit başbakanlığında kurulan koalisyon hükümeti ile 58. ve 59. AK Parti hükümetleri tarafından AB'ye uyum sürecinde yapılan yasal ve siyasi düzenlemeler, DGM'lerin kaldırılması, MGK'nın ve genel sekreterinin statüsünün yeniden belirlenmesi ve daha demokratik şartlara uyumlu bir MGK'nın oluşması, TCK'da yapılan değişiklikler ancak AB'ın verdiği yol haritası çerçevesinde hazırlanan "ulusal programlar" ve "paket"lerle yapılan değişikliklerle mümkün olabilmektedir.

Türkiye'deki yönetici elit sınıfı, Cumhuriyet'in kurulduğu 20. yüzyılın ilk çeyreğinin psikolojik ortamından bir türlü kurtulamamıştır. Cumhuriyetin "resmi tutumu Anadolu'nun dama tahtasına benzeyen yapısını, hiç sözünü etmeden reddetmekti. Cumhuriyet ideolojisinin benimsettirdiği kuşaklar da böylece, yerel, dinsel ve etnik grupları, Türkiye'nin karanlık çağlarından kalma gereksiz kalıntılar olarak görüp reddettiler".²⁶ Türkiye'yi yönetmede kendilerini icazet merkezi olarak görenler dünyadaki ve Türkiye'deki siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal şartların değiştiği 21. yüzyılın başında hala 19. yüzyıl emperyalist Avrupa'sının aşırı pozitivizme kaçan aydın despotizmi psikolojisinden bir türlü kurtulamamıştır. Kasım 2002 genel seçimleri öncesi AK Parti'nin ileri gelenlerinden Abdullatif Şener bir TV programında Türkiye'nin normalleşmesi gerektiğini ifade ediyordu. Türkiye kurulduğundan bu yana "normal" olduğu dönemler anormal dönemlere nisbetle daha azdır. Sürekli devrim psikolojisi ile yaşamış veya yaşatılmak istenmiş olan Türkiye'de "Anadolu İhtilali"nin psikolojisini sürekli kılmak amacıyla devlet kurumları devamlı teyakkuz halinde olmuştur. Türkiye, siyasette ve toplumsal yaşamında Georg Orwell'in 1984 romanında kurguladığı yaşam biçiminin düşük yoğunluklu bir şeklini yaşamak durumu ile karşı karşıya kalmıştır.

²⁵ Sina Akşin, „Siyasal Tarih (1789-1908)“, Metin Kunt/Sina Akşin..., Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908 içinde, Cem Yayınevi, 4. Basım, İstanbul, 1995, s. 125.

²⁶ Şerif Mardin, Türkiye'de Toplum ve Siyaset, s. 64

AB sürecinde dıştan dayatmalarla tartışmaya açılan konular, yıllardır Türkiye'nin iç politikasında tartışılmadığı, konuşulmadığı ve üzerinde çözüm üretilemediği için bu defa dış şartların zorlamasıyla fakat çarpıtılmış bir şekilde Türkiye'nin önüne konulmaktadır. Türkiye iç siyasetinde kendi iç dinamikleri ile bu sorunlara çözüm yolları aramış olsaydı iki önemli kazanımı olacaktı: Birincisi, ister siyasi, toplumsal veya etnik içerikli olsun iç siyasette karşılaştığı sorunların çözümünde herkesin elini taşın altına koyma ve sorumluluk üstlenme bilincinin gelişmesine ve dolayısıyla demokratik zeminin kuvvetlenmesine doğru giden bir yol katedebilirdi. Bu süreç bir taraftan toplumda ve siyasette uzlaşma kültürünün doğmasına, bu şartları yerine getirmesi gereken mekanizmaların gelişmesine ve çözüm üretici işlevini ifa etmesine yol açarken aynı zamanda ikinci kazanımın alt yapısını hazırlayacaktı: Kendi iç dinamikleri ile ve kimsenin dışarıdan müdahale etmesine gerek kalmadan kendi problemlerini halletme becerisini ortaya koyan bir sistemi geliştirecek ve kimse ne adına olursa olsun dışarıdan müdahale etme imkanına ve hakkına sahip olmayacaktı.

Bu bağlamda Almanya ile Türkiye'nin toplumsal yapıları ve ortaya konan talepler farklı olsa da toplumdaki gerilim atmosferinin giderilmesi ve demokratik uzlaşma mekanizmalarının oluşturulması açısından izlenmesi gereken bir örnek olarak Almanya siyasetinin Yeşiller Hareketi ile olan tecrübesi dikkate değer niteliktedir. Kendi içinde aşırı politik farklılaşmaya tahammül etme, uzlaşmaz gibi görünen siyasal düşünce ve talepleri demokratik mekanizmalar ile uzlaşma platformunda bir araya getirme başarısını göstermiş olan Almanya siyasetinin, Yeşiller Partisi'ni kendi sistemine entegre başarısı bir örnek olarak gösterilebilir. Almanya'da 68'in çalkantılı siyasi atmosferinde ortaya çıkan Barış Eylemcilerinin (Friedensbewegungen-Osternmärke) 80'lerdeki siyasi bir uzantısı olarak Yeşiller Hareketi ortaya çıktı. Çevreye karşı aşırı duyarlılıklarından dolayı siyasi oluşumlarının adını bile "Yeşiller" olarak koyan bu solcu hareket, aynı zamanda genç nesillerin, özellikle üniversite gençliğinin kurulu düzene karşı tepkilerinin bir ifadesiydi. Almanya siyaseti, başlangıçta Parti liderliği tanımayan ve milletvekillerini Bundestag'da rotasyona tabi tutan bu hareketin, genel seçimlere katılmasına ve Federal Meclise girmesine olanak sağladı. Fakat Sistem aynı zamanda Yeşiller'e karşı çekincesini de başlangıçta ne eyaletler bazında ne de federal düzeyde koalisyon ortağı olarak muhatap almamakla gösterdi. Almanya siyasi sistemi yavaş yavaş bu farklı siyasi hareketi hazmetme ve ona sorumluluk vererek elini taşın altına koyması yönünde çalıştı, radikal yönlerini yumuşatarak sistem içine girmelerinin önünü açtı. Diğer taraftan Yeşiller içinde yaşanan Realios ve Fundis (realistler ve fundamentalistler) ayrımı realistlerin lehine sonuçlandı. Bugün birçok eyalette koalisyon ortağı olan Yeşiller, Sosyal Demokratlarla Federal Hükümeti kurma sorumluluğunu da üstlenmiş durumdadır. Türkiye, meşru zeminde siyasi mücadele veren siyasi hareketleri sistem dışına itme yerine kendi içine doğru çekme ve kendilerini ifade etme yolunda demokratik mekanizmaları oluşturmanın alt yapısını kendiliğinden hazırlamış olsaydı, bugün AB

yolunda dayatma olarak kabul edilen ve eleştirilen birçok sorunun muhatabı olma mecburiyeti ile karşı karşıya kalmazdı.

IV- Dış Dayatmalar ne Adına Yapılmaktadır?

Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı yürüttüğü ve çok eleştirilen taleplerini anlayabilmek için AB'a giden yolun başına geri dönmek, Avrupa'yı bugünkü birliğe götüren siyasi, ekonomik ve toplumsal nedenleri oluşturan düşünceleri anlamak gerekmektedir.

AB düşüncesinin yavaş yavaş yeşermeye başladığı dönemlere geri baktığımızda Avrupa'da birlik kurulmasının temelinde yatan düşüncenin Avrupa'da "barışın ve hukukun" hakim olması temelinde şekillendiğini görmek mümkündür. 18. yüzyıl sonunda Immanuel Kant'ın "Ebedi Barış" adlı makalesinde ifadesini bulan Avrupa Birliği düşüncesi, 19. yüzyılda da Fransız Victor Hugo tarafından da dile getirilmiştir. Yine 18. yüzyılda ekonomik gerekçelerden hareket ederek tüm Avrupa kıtasını içine alan ekonomik işbirliğinin Avrupa'ya getireceği ekonomik kazanımı öngören Adam Smith, birleşik bir Avrupa'nın önemini ortaya koymuştur.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı esnasında Avrupa'yı yeni bir dünya savaşının alanı haline getiren ve Avrupa'da oluşan özgürlük, barış ve istikrar ortamını dinamitleyen Alman Nazizmi ve İtalyan Faşizmine karşı Avrupa'nın her yerinde mücadele veren siyasi grupların aralarında birleştikleri temel yaklaşım, "Avrupa'da ulus-devletlere bölünmenin kesin bir şekilde üstesinden gelinmeden ilerlemenin önünde duran diğer problemlerin halledilemeyeceği idi."²⁷

İkinci Dünya Savaşında sonra Avrupa'da barışın ve istikrarın yeniden kurulması ve sürdürülmesi yönünde yapılan çalışmalarda Fransız Dışişleri Bakanının adını alan Schuman Planı ile tarihsel Almanya ve Fransa rekabetine son vermek ve Avrupa'nın enerji kaynaklarını barışı tehdit eden siyasi çekişme malzemesi olmaktan çıkararak tüm Avrupa devletlerin ortak faydasına hizmet edecek, dolayısıyla da Avrupa ülkeleri arasında işbirliğini geliştirecek şekilde kullanılması hedefleniyordu.

Avrupa Birliği bugün sadece ekonomik işbirliği temelinde kurulmuş uluslar üstü bir örgütlenme şekli değildir. Avrupa Birliği, kendini geliştirerek dönüştüren ve kendini siyasal, toplumsal, kültürel, ekonomik, ve güvenlik alanlarında bir entegrasyona hedefleyen siyasi bir birliğe doğru gitmektedir. Avrupa Birliği Anayasası he-nüz "halksız Anayasa"²⁸ olarak tanımlansa bile "Birleşik Avrupa Devletleri"ne giden yoldaki iradenin bir tezahürüdür.

Avrupa, siyasal birliğe doğru giderken kendi içinde siyasi, sosyal, kültürel yapısı ile ilgili tartışmaları da yaşamaktadır. Gerek derinleşme ile ilgili gerekse genişleme ile ilgili

²⁷ Claus Schöndube, Europa Taschenbuch, Europa Union Verlag, 8. Auflage, Bonn, 1981, s. 19.

²⁸ Andrian Schimpf, "Verfassung ohne Volk", Spiegel Online, <http://www.spiegel.de/politik/debatte/0,1518,767865,00.html>; çıktı tarihi: 03.10.2003

yapılan tartışmaların ekonomik, siyasi, güvenlik, kültürel ve kimlikle ilgili boyutlarının alacağı yön, AB'yi olduğu kadar Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Çünkü Türkiye ile ilgili tartışmalarda genel anlamda iki ana gruba ayrılmış gibi görünen, başını Hıristiyan Demokratlarla Sosyal Demokratların çektiği Avrupa'nın siyasi perspektifinin alacağı seyir, Türkiye'nin de Avrupa perspektifini etkileyecektir. Başka bir ifade ile Avrupa'nın siyasi bütünleşme sürecinde yaşayacağı siyasi, coğrafi, dini, kültürel olarak tanımlamanın değişken niteliği, Türkiye'nin zaten kolay olmayan AB entegrasyon sürecini etkileyecektir. AB'nin genişlemeden sorumlu önceki Komisyon üyesi Günther Verheugen'in dışişleri eski Bakanı İsmail Cem'e karşı dile getirdiği "Avrupa'da Hıristiyan Demokratlar iktidara gelirse, AB'ye tam üyelik sürecinde Türkiye'nin işi daha da zorlaşacaktır"²⁹ şeklindeki kaygılarının haklılığı 17 Aralık öncesi Avrupa siyasetinde Türkiye ile ilgili tartışmalarda yeterince ortaya kondu. Kaldı ki Avrupa Birliği'ne giden yolun başındaki, yani AET'nin kurulduğu dönemin uluslararası siyasi, ekonomik ve kültürel ortamında AET üyesi ülkelerin Türkiye hakkındaki değerlendirmeleri ile bugünkü AB'nin 21. yüzyılın siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmeleri bağlamında Türkiye hakkındaki düşünceleri ve perspektifleri aynı değildir. Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezi ve ardından gelen ABD'nin kalbine yönelik 11 Eylül terör saldırısı, Avrupa başkentlerinde ve kamuoylarında İslam Dünyasına ve İslam ülkelerine karşı olumsuz, kolay silinmeyecek derin izler bıraktı.³⁰ Bu olayların insanlar üzerinde bıraktığı etkiler silinmeden ABD'nin Afganistan ve Irak'a yönelik olarak yaptığı savaşlarda kullanılan gerekçeler ister istemez Batı kamuoyunun psikolojisini etkiledi ve hala da etkilemektedir. Bizzat kendisi İstanbul'da gerçekleştirilen bu tür bir terör eylemine maruz kalmasına rağmen, Batı kamuoyunun Türkiye'ye karşı tepkisinin oluşmasında, uluslararası siyasi konjonktürün de yadsınamaz bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

V- Sorulması Gereken Soru

AB-Türkiye ilişkilerinde sorulması gereken soru şu olmalıdır: Şimdiye kadar AB üyesi olan ülkelerin üyelik süreçlerinde görülmeyen bir şekilde gerek AB'e üye ülkelerin kamuoylarında gerekse AB organlarında Türkiye'ye karşı bu kadar direnç gösterilmesinin, iç ve dış politikada Türkiye'nin kabul edemeyeceğini bilmesine rağmen Kıbrıs, Ermeni "soykırımı" veya azınlık kavramının farklı gruplara yönelik olarak yeniden tanımlanması gibi konularda Türkiye'nin kabul edemeyeceği dayatmalarda bulunmasının altında yatan temel argümanlar nelerdir?

Kopenhag Kriterlerinde ifadesini bulan siyasi, sosyal ve hukuki dönüşüm talepleri, gerçekten demokratikleşmenin ve Batılılaşmanın bir gereği mi yoksa dini, kültürel ve kimlik farklılıklarından kaynaklanan tarihsel karşıtlığın vermiş olduğu psikolojiden mi kaynaklanmaktadır?

²⁹ Alıntı: İbrahim S. Canpobolat, a.g.e., s. 10

³⁰ 11 Eylül 2001 saldırıları hakkında yapılan yorumlar ile ilgili olarak bkz. "Krieg gegen den Terror, Dialog mit dem Islam", Zeitsdokument, 2/2001, Sonderdruck, Hamburg, November, 2001.

Bu sorulara karşı birçok neden sıralayabiliriz. Kanaatimizce bu sorunun birinci cevabı yukarıda ifade edilen, Türkiye ile Avrupa'nın farklı havzalardan oluşan tarihsel, kültürel ve dini farklılıklarıdır. Albaylar Cuntasından yeni kurtulan Yunanistan'ın 1975'te, Franco diktatörlüğünden kurtulan İspanya ve Salazar diktatörlüğünden kurtulan Portekiz'in 1977'de, Avrupa Topluluğu'na üyelik başvurularını, Avrupa Topluluğu Komisyonu, her üç ülkenin başvurusu hakkında ekonomik gerekçelerle olumsuz görüş bildirmesine rağmen, Bakanlar Konseyi siyasi bir karar alarak ülkelerin üyelik müracaatlarını kabul etmiştir.³¹ Yani AB'nin Türkiye'ye karşı gönülsüz davranmasının temelinde yatan nedenler öncelikli olarak Türkiye'nin ekonomisi veya demokratikleşmesinde görülen eksiklikler değildir. Kaldı ki ekonomik ve sosyal politikalar açısından Türkiye'den daha geri olduğu bilinen Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye üyelik süreçlerinde Türkiye'ni üyelik sürecinde yaşananlara benzer sorunlar yaşanmamıştır. Öyleyse nedenleri öncelikli olarak Türkiye ile AB üyesi olan ülkeler arasındaki farklılıklarda aramak gerekmektedir.

Federal Almanya'nın unutulmaz şahsiyetlerinden sosyal demokrat Helmut Schmidt, hatıratında eski Sovyetler Birliği'ndeki Rusları, Beyaz Rusları ve Ukraynalıları değerlendirirken onların çok farklı yapıda ve onu tiksindiren bir politik kültüre sahip olmalarına rağmen, Avrupa'nın kültürel gelişimini tamamlayan bir parçasına ait olduğunu da ifade etmektedir. Çünkü okul sıralarında ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sona Turgenyev, Dostoyewski, Puşkin, Tolstoy, Soljenitsen vd. ediplerin ortaya koyduğu "Rus ruhu"ndan ne kadar etkilendiğini de itiraf eder.³² Rus edebiyatına ve kültürüne bu kadar yakın duran Schmidt, Rusların Batı'nın sosyal, siyasi ve kültürel değerlerini kazanabilmeleri için nesiller boyu sürecek sıkı ilişkilerinin olması gerektiğini ifade etmektedir. Referans aldıkları kaynaklar ve kültürel değerleri açısından Ukrayna, Rusya gibi ülkelerin Türkiye'ye göre daha Batılı ve Batı'nın değerler sisteminin bir parçası olabileceğini kabul eden Schmidt, İslam'da Avrupa'nın kültürel gelişiminde önemli rolleri bulunan Rönesans, Reformasyon ve din ile devlet otoritelerinin ayrılmasını tanımadığını ve bunun ötesinde Avrupa'da 500 varlığını sürdüren İslam'ın Bosna ve Arnavutluk hariç tutunamadığını, dolayısıyla Türkiye'nin AB'ye "alınmamasını", fakat "bağlanmasını" istemektedir.³³

VI-Kültürel Bağlantıların Dayatmalara Etkisi

Hungtinton Medeniyetler Çatışması isimli kitabında kültürel açıdan birbirlerine destek veren "akraba ülkeler"den ve "diaspora"dan bahsetmektedir. Çatışmaya doğrudan olarak katılan ülke veya grupların dışında bulunan ve mekansal olarak çatışmalardan uzak olmalarına rağmen çatışan taraflarla kültürel olarak bağlantıları olan ülkeler bulunmaktadır. Yugoslavya'nın dağılması sonrası Almanya'nın Hırvatlara ve Slovenya'ya verdiği destek, Rusya'nın Sırları, Türkiye'nin Bosna-Hersek'i desteklemesi; aynı zamanda Ermenistan ile Azerbaycan arasında yaşanan Dağlık-Karabağ konusundaki çatışmada Türkiye'nin Azerbaycan'ı, Batı ve Rusya'nın

³¹ Avrupa Birliği'nin ABC'si, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.. 88-90.

³² Helmut Schmidt, Menschen und Mächte, Siedler Verlag, 6, Auflage, Berlin 1988, s..47.

³³ Helmut Schmidt, „Einbinden, nicht aufnehmen“, Die Zeit, 50/2002, http://zeus.zeit.de/text/politit/leiter_schmidt, çıktı tarihi: 06.01.2003.

Ermenistan'ı tutmasındaki temel motivasyonların genellikle kültürel bağılıklardan ileri geldiği Huntington tarafından savunulmaktadır.³⁴ Söz konusu ülkelerin, çatışma halindeki grup veya ülkeleri desteklemesi, ulusal çıkarlarının rolü elbette yadsınamaz. Fakat Ermenistan-Azerbaycan sorununda Türkiye'nin Ermenistan'ı, Fransa'nın da Azerbaycan'ı desteklemesi son derece zayıf bir ihtimaldir. Bu bağlamda Avrupa'nın daha doğrusu Batı'nın niçin Kıbrıs konusunda Türk tarafını değil de Rum tarafını desteklediğini ve Rum tarafını tüm Kıbrıs'ın meşru temsilcisi olarak gördüğünü, Türkiye'ye "Kıbrıs konusunda anlaşmayı sağla öyle gel" demesine rağmen aynı şartları Rum kesimine koymadan AB'ne tam üye yaptığını anlamamız mümkündür. Çünkü Kıbrıs'ın Ortadoğu'ya yönelik bilinen jeopolitik önemi ve önceliğinin dışında tam da Hungtinton'un ifade ettiği "kültürel bağlantılar" Avrupa Birliği'nin Kıbrıs ile ilgili tutumunda küçümsenemeyecek bir yer tutmaktadır. Klaus Liebe'nin bu konudaki görüşlerini beraber okuyalım:

"Avrupalıların Kıbrıs konusundaki başarısızlıklarının allayıp pullamadan ortaya konulması lazım. Bu, bizim bu ada için sorumluluğumuzun ağırlığını ortaya koymaktadır, zira o, her açıdan Avrupa'nın bir parçasıdır. Burada düşünülen, Avrupa'nın Doğu'ya doğru itilmiş en uç noktasını oluşturduğu için, coğrafi anlamda titizce tanımlanan Avrupa değildir. Kıbrıs, özellikle tarihsel bakımdan Avrupa'nın bir parçasıdır. Perapalas'ın gotik manastırının harabelerine veya Magosa kentinin Venediklilerden kalma şehir surlarına ve muhteşem harabelerine Loir nehri-nin (kenarındaki) Katedrallerden geri kalmayan Ortaçağ'dan kalma katedraline bakıldığında, yüzyıllardır camiler de bulunmasına rağmen, bunların hepsinin bizim geçmişimiz olduğunun farkına varıyoruz. Kıbrıs'ın gündelik yaşamına dikkatlice bakan kişi görecektir ki, Kıbrıs'ın İngiltere'ye yüzyıldan az süren bağlantısı bile, adaya gerçekten Avrupalılık boyutu kazandırmıştır".³⁵

Bu nedenle ki John Hopkins Üniversitesi'nde yapılan Türkiye ve Yunanistan konulu toplantıya katılan Cengiz Çandar'a AB Komisyonu'nun üst düzey bir yetkilisi Türkiye -AB ilişkilerinin geleceğine yönelik olarak öncelikli pürüzün "Ne insan hakları, en ekonomi olduğunu ve hiç bir şeyin Kıbrıs konusundan daha öncelikli" olmadığını söylemesi bir tesadüf olmasa gerek.³⁶

VII- AB İçinde Türkiye Lehinde ve Aleyhindeki Görüşler

Türkiye'nin AB'ne girmesini konusunda pro ve contra görüş ortaya koyanlar Türkiye'nin farklı tarihsel ve kültürel yapısını ve İslam dininin ve kültürünün toplumun yaşantısı üzerindeki etkisini mutlaka vurgulamaktadırlar. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi gerektiğini savunanlar Türkiye'nin Batılılaşma yolunda attığı adımları, gerçekleştirdiği reformları ve katettiği mesafeyi ön plana çıkarmak-

³⁴ Samuel P. Huntington, Kampf der Kulturen – Die Neugestaltung der Weltpolitik im 21. Jahrhundert, Europaverlag, 5. Auflage, München-Wien, 1995, S. 444-491.

³⁵ Klaus Liebe, "Das Zypernproblem", Südosteuropa Mitteilungen, Jahrgang 20, 1980/1, s. 39.

³⁶ Cengiz Çandar, "Türkiye mi, Avrupa mi, KKTC mi? AB mı?", Yeni Şafak, 07.05.2001.

ta, Türkiye'nin jeopolitik konumunun Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı için ne kadar önemli olduğunu vurgulamakta, Türkiye'nin kaybının Avrupa'nın güvenliği ni, ekonomik gelişmesini ve Avrupa'nın, hassas Asya-İslam Dünyasındaki pozitif etkisini olumsuz yönde etkileyeceğini ifade etmektedirler.³⁷ Yapılan yorumların özeti ni Fransız Cumhurbaşkanı Chirac'ın 16 Aralık 2004 akşamı Fransız televizyonunda verdiği mülakatta ifade ettiği yönünü Avrupa'ya dönmüş bir Türkiye'nin Avrupa'nın çıkarları açısından yönünü Asya'ya dönmüş bir Türkiye'den daha iyi olduğu düşüncesini özlü bir şekilde ifade etmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesine karşı çıkanlar öncelikli olarak Avrupa'nın Türkiye'den farklı olan tarihi, kültürel ve dini yönlerini, başka bir ifadeyle Türkler ile Avrupalıların tarihi süreç içinde karşı karşıya gelmelerinden bugüne kadar kimliklerinin tanımlanmasında birbirlerinin ötekisi olduklarının altı çizilerek, Türkiye ile Avrupa'nın "kan uyuşmazlıkları" ön plana çıkartılmaktadır. Bunun ötesinde Avrupa'yı Avrupa yapan ne kadar siyasi, ekonomik, toplumsal özellik varsa bunların hiçbirinin Türkiye'de bulunmadığı şeklindeki abartılı iddia zikredilmektedir. Avrupa'nın doğuya doğru coğrafi uzantısının en fazla boğaz köprüsünün yarısına kadar ulaştığını, aynı şekilde Antik Yunan kültürünün, Rönesans, Reformasyon, Aydınlanma ve bilimsel devrimin de boğaz köprüsünün ortasından ileri geçmediğini iddia etmektedirler.³⁸ Papa II. Paul seleflerinin şimdiye kadar yapmadığı işi, Türkiye'nin AB'ne girmesini engellemek için yapma kararı alır. 13 Kasım 2002 tarihinde İtalyan Parlamentosunda yaptığı konuşmada AB'nin genişlemesi "kıta da Hıristiyanlığın oynadığı rolü ve önemi ortadan kaldırmamalı. (...) Avrupa'nın, Dünya'nın medenileştirilmesinde halen oynamakta olduğu rolü, Hıristiyanlık temeli dışında açıklamak zordur; Hıristiyanlık Avrupa'nın damarındaki kandır"³⁹ diyerek bir bakıma yukarıda ifade edilen "kan uyuşmazlığı" tezini kutsar.

Yukarıda verilen örnekler Avrupa'nın Türkiye'yi anlamada ve algılamada hangi kriterleri ön plana çıkardığını ortaya koyarken aynı zamanda bir hususu daha göstermektedir:

19. yüzyıldan bu tarafa kültürel, siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda kendini gösteren karşılıklı etkileşime rağmen Batı'nın Türkiye'ye karşı gösterdiği tavrı ve ilişkileri, Türkiye'nin jeopolitik konumu ve bu konumun Avrupa güvenliği açısından ortaya koyduğu değerler çerçevesinde belirlenmektedir. İlişkilerin niteliği, dostluktan çok, iki tarafın menfaatine dayanan şartlardan kaynaklanan müttefikliklik anlayışı çerçevesinde belirlenmiştir.⁴⁰

Durmuş Hocaoğlu bir makalesinde Güneş-Dil Teorisine atıfta bulunarak "Kartkurt teorisi"nin Türkleri aslında Avrupalı oldukları hususunu kinayeli bir şekilde

³⁷ Lothar Rühl, "Partner Türkei", Die Welt, 14.03.1997

³⁸ Christian Schüle, "Türkischer Honig", Die Zeit, 52/2002, http://zeus.zeit.de/text/2002/52/T_9frkei, çıktı tarihi: 02.01.2003.

³⁹ Murat Yetkin, a.g.y.

ortaya koyduğunu ifade etmektedir. “Kart-kurt teorisinin orijinal Türk versiyonunda Kürtler, aslında Türk olduklarını bilmeyen “Dağlı Türkler” olarak takdim edilirlerdi; şimdi ise, artık kronikleşme eğilimi gösteren bir şahsiyet zaafiyetiyle maluliyetin tesiriyle, zavallı, şaşkın Türkler, kendilerinin aslında Avrupalı olduklarını yeni keşfeden “Dağlı Avrupalılar” olduklarını iddia ediyorlar!”⁴¹ İşte Avrupa Türkiye’ye kancasını tam da bu nokta da takmaktadır. Türkiye’nin resmi görüşü ulusal bütünlüğü ve devletin üniter yapısını tehlikeye düşürecekleri düşüncesiyle ulusdevlet potası içinde eritmek amacına yönelik olarak Türkiye Cumhuriyeti ulusunun bir parçası olma ve dolayısıyla Batılılaşma, muasır medeniyet seviyesine erişme noktasında eksik gördükleri Kürtleri, nasıl Türk medeniyeti havzasına alınması gereken “Dağlı Türkler” olarak gördüler ve onlara kuşku ile yaklaşılsa, Avrupa Birliği de Türkiye’ye karşı aynı gerekçeyle kuşku ile yaklaşmaktadır. Almanya’nın Die Welt gazetesinde çıkan şu satırlar, Hocaoglu’nu teyit eder niteliktedir. “Tabii ki teorik olarak Türklerin, kendilerini eski Avrupa’nın kabileleri gibi başarılı bir şekilde batılılaştırma ve dünyevileştirebilmeleri karşısında söylenecek bir şey yoktur.”⁴² Bu ifadeler de göstermektedir ki Avrupa, tüm Batılılaşma çabalarına rağmen Türklerin modern Avrupa’nın değerler sisteminin bir parçası olduğu konusunda hala ciddi kuşkulara sahiplerler. Yani Türkiye’de “Dağlı Türkler”e karşı kuşkularda hangi gerekçelerden besleniyor idiyse ve besleniyorsa Avrupalıların “Dağlı Avrupalılar” a karşı kuşkusu daha fazla gerekçeye dayanmaktadır: Türkleri “ehlileştirme” konusunda kuşkularda, Avrupa Birliği’nin kültür ve kimlik yapısına uyum sağlayamayan Türklerin bu yapıyı bozacağı korkusu ve buna bağlı olarak AB’nin siyasal bütünlüğünü sıkıntıya sokması tehlikesi, ileri sürülen argümanlar olarak Avrupa kamuoyunda savunulmaktadır.⁴³

Sonuç ve Değerlendirme

Mim Kemal Öke, “Batı’ya bir Kanuni’nin girdiği gibi girmek vardır bir de Reşit Paşanın girdiği gibi”⁴⁴ diyerek AB’ye giriş konusunda iki uç arasında gidip gelen ilişkiler biçiminden bahsetmektedir. İki usul arasında seçme şansımız olsaydı kuşkusuz hepimiz Kanuni’nin sefer marşı çalan mehter takımının arkasında dizilirdik. Fakat Kanuni gibi giremeyeceğimizi baştan kabul etmemiz gerekmektedir.

⁴⁰ Lothar Rühl, „Die Türkei zwischen Europa und Orinet“, Europa Archiv, Zeitschrift für internationale Politik’ içinde 11/1992, s. 295.

⁴¹ Durmuş Hocaoglu, “Avrupa Birliği Türkiye ve Türkler Üzerine bir yazı Mozayiki”, 2023 Dergisi, 15 Haziran 2003, Sayı 26, s. 14.

⁴² Rogger Köppel, “Unbehagen an der Europaeischen Union” Die Welt, <http://www.welt.de/data/2004/12/16/375484.html>, çıktı tarihi: 16.12.2004.

⁴³ Avrupa Konvansiyonu Başkanı Fransa’nın eski Cumhurbaşkanı, Valery Giscard d’Estaing Türkler’in AB’a alınmasının Avrupa’nın sonu olacağını söyleyerek, Türkiye’nin farkını ortaya koyar: “Onlar Asyalı ve Müslüman”. Murat Yetkin, “Avrupa Birliği ve Papa’nın Karşı çıkışı”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php>, çıktı tarihi: 18.11.2002

⁴⁴ Mim Kemal Öke, “Batı’ya Bir Kanuni’nin Girdiği Gibi Girmek vardır, Bir de Reşit Paşa’nın Girdiği Gibi... Batıya Giriş Üslubumuz Belirlenmeli”, Mehmet Emin Gerger (Ed.), Tanzimat’tan Avrupa Topluluğuna Türkiye, İnkilap Yayınları, İstanbul, 1989, s. 54

Yönümüzün Avrupa'ya dönük olması ve Batılı olma yolundaki tercih, hükümetlerin konjonktürel olarak aldıkları kararların bir neticesi değildir. Batı uygarlık seviyesine erişmek Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış politikada temel stratejisini oluşturmaktadır. Mesele AB'ne girme konusunda Türkiye'nin benimseyeceği üslupla alakalıdır. Türkiye'nin AB'ne girme sürecinde AB'ne karşı takınacağı tavır ve belirleyeceği stratejiler, uygulayacağı politikalar, iç politikadaki siyasi ve toplumsal gelişmeleri etkileyeceği gibi, iç politikada yaşanan tartışmalar, muhalefetin derecesi, iç barış ortamının, istikrarın ve huzurun sağlanması da Türkiye'nin AB sürecini etkileme potansiyeline sahip olacaktır. Kanaatimizce asıl önemli olan Avrupa'nın bizi nereye çekmek istediği değildir. Asıl önemli olan bizim nereye kadar gitmek istediğimizdir.

Türkiye, gelecek ile ilgili tasavvurlarını ve stratejilerini iyi belirleyebilme ve onun ötesinde iç ve dış politikasına istediği şekilde yön verebilme kapasitesine sahip olabilmek için her şeyden önce mevcut durumun tüm ayrıntılarını ortaya koyacak şekilde resmini çekme cesaretini göstermelidir. İkinci adım kendini tanımalı, iç dinamiklerini, kuvvetli ve zayıf yönlerini, eksik ve fazla yönlerini, toplumsal bazda cesaretle dile getirmekten kaçınmamalıdır. Üçüncü olarak buna göre kendi duruşunu belirlemeli, gelecekle ilgili tasavvurlarının çok yönlü ve uzun vadeli hesaplarını yapmalıdır. Kendi içinde huzuru ve refahı yakalamış, kendinden emin, geleceğe ümitli bakan bir Türkiye AB ile ilgili konularda ve genel anlamda dış politikada hak ettiği muameleyi görecektir. Fakat bunları gerçekleştirebilmesi için öncelikle iç siyasi yaşama dönük olarak demokratik kuralların ülke sathında yerleşmesi ve uygulanması yönünde yasal düzenlemelerin ötesinde bir zihniyet değişimine ihtiyaç vardır.

Türkiye, gelişmekte olan ve dolayısıyla toplumsal bakımından dinamik bir yapısı olan bir nüfusa sahiptir. Türkiye aynı zamanda geleneksel toplum yapısı ile modern toplum yapısını günlük toplumsal yaşamda hissettirecek şekilde bünyesinde barındıran bir ülkedir. Geleneksel toplum yapısında insanların rolleri ve statüleri önceden belirlenmiştir. Modern toplumlar ise çoğulcu bir yapıya sahiptirler ve bu toplumun dünyevileşmesi sürecinin bir sonucudur. Çoğulculuk, fertlerin kendilerini ve kimliklerini tanımlama ve çevreyi algılamada farklı düşünce ve "gerçeklik" tasavvurlarını içeren bir anlama sahiptir.⁴⁵ Bu tür toplumsal yapılar geleneksel toplum yapısından farklı sosyal, siyasi ve ekonomik örgütlenmelere doğru giderler. Dinamik toplumlar kendine güvenleri arttığı oranda ilgi ve ihtiyaçlarını, sınıfsal ve grupsal çıkarlarını savunmak için organize olur ve siyaseti etkilemenin yollarını ararlar. Aynı zamanda geleneksel yaşam tarzları ile modern yaşam tarzları arasında köprü kurmaya ve bu şekilde toplumsal değişim sürecinin sancısız bir şekilde atlatılmasına çalışırlar. Geleneksel toplum anlayışından henüz kurtulamamış

⁴⁵ Dieter Senghaas, "Wohin driftet die Welt", Edition Suhrkamp Verlag, Erste Auflage, Frankfurt am Main, 1994, s. 17

ve modern toplum yaşamını içselleştirmeye başlayan bu tür toplumlarda ortaya çıkan siyasi, ekonomik, psikolojik, sosyal ve kimlikle ilgili istikrarsızlıkların, çelişki ve çatışmaların önüne geçilebilmesi, birlikte yaşamının kurallarını oluşturacak alt yapıların önünün açılması, liberal, demokratik bir anlayışla bireylerin ve toplumun sorunlarına çözüm yolları aramakla mümkün olur. Ancak bu şekilde devlet-millet kaynaşmasından bahsedebiliriz, toplumsal barış ve güvenlik ortamını sağlayarak geleceğe güvenle bakabiliriz.

Bizimkilerin Pedagojisi

Veyis Güngör

Bu kitapta bundan kırk yıl önce başlayan Hollanda'ya Türk göçünün son merhaleleri anlatılarak, nereden nereye geldik sorusuna cevap aranmaktadır. Hollandalı Türklerin yerleşik hayata uyum göstermelerinin belirtileri, işçi sınıfından orta sınıfa geçiş, siyasal katılım, kültürel etkinlikler ve kültürel tanıtım, karşılaşılan zorluklar ve ön yargılar, Hollandalı siyasilerin göçmenlere bakışı, 11 Eylül olaylarıyla birlikte Müslümanlara karşı değişen bakış açıları ve yargılamalar, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri gibi konular, nereden nereye geldik sorusuna verilen cevaplar arasında...

Liberal Düşünce